

Paweł Mickiewicz

Akademia Rolnicza w Szczecinie

PIERWSZE EFEKTY INTEGRACJI Z UNIĄ EUROPEJSKĄ W SEKTORZE ROLNYM

1. Wstęp

Zmiany, które zachodzą na polskiej wsi od kilkunastu lat, po 1 maja 2004 r. przebiegają znacznie intensywniej. Powstają nowe programy wspierania rolnictwa i rozwoju obszarów wiejskich. Po latach spekulacji i przewidywań, czy polska wieś podoła integracji, czy też będzie zniszczona przez import produktów z Unii Europejskiej, można stwierdzić, że polskie rolnictwo nie tylko jej podołało, ale i odniosło sukces. Nowe programy pomocowe dla rolników: dopłaty bezpośrednie, renty strukturalne, wspieranie działalności rolniczej na obszarach o niekorzystnych warunkach gospodarowania, wspieranie gospodarstw niskotowarowych, wspieranie przedsięwzięć rolno-środowiskowych, zalesianie gruntów rolnych, dostosowanie gospodarstw rolnych do standardów Unii Europejskiej, wsparcie dla grup producentów rolnych, pomoc techniczna oraz uzupełnianie płatności bezpośrednich jeszcze bardziej zwiększą konkurencyjność polskiego rolnictwa oraz zmienią wygląd polskiej wsi, choć na to drugie z pewnością trzeba będzie dłużej poczekać.

2. Cel i metody badań

Celem opracowania jest przedstawienie efektów pierwszych miesięcy integracji Polski z Unią Europejską w sektorze rolnym. Szczególną uwagę zwrócono na wdrażany Plan rozwoju obszarów wiejskich i Sektorowy plan operacyjny – Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich.

W badaniach wykorzystano głównie metodę analizy źródeł, posiłkując się metodą wywiadu. Oparto się na dokumentach opisujących zjawiska występujące w przeszłości o charakterze normatywnym, głównie dokumenty prawa państwowego

oraz opracowania i raporty. W pracy wykorzystano dane i informacje udostępnione przez Agencję Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa oraz Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi. Przeprowadzono kilkanaście wywiadów z rolnikami woj. zachodniopomorskiego posiadającymi gospodarstwa wielkoobszarowe.

3. Charakterystyka przedmiotu badań

Polska należy do krajów o średniej ilości gruntów rolnych. Użytki rolne w 2003 r. wynosiły 16,2 mln ha, tj. stanowiły 51,7 % ogólnej powierzchni kraju. Według Powszechnego Spisu Ludności w gospodarstwach domowych związanych z użytkowaniem gospodarstwa rolnego zamieszkiwało 27,4% ludności Polski. Wśród tych osób 80% stanowili mieszkańcy wsi. Oznacza to, że 58,2% ogółu ludności wiejskiej jest związanych z rolnictwem przez wspólne gospodarstwo domowe z rolnikiem. W Polsce ludność w gospodarstwach rolnych utrzymuje się z różnych źródeł. Średnia wielkość indywidualnego gospodarstwa rolnego wynosiła 7,4 ha UR, przy dużym zróżnicowaniu regionalnym. Na południu Polski średnie gospodarstwo wynosiło 3,3 ha UR, na północnym zachodzie – ponad 20 ha UR. Wśród gospodarstw produkujących na rynek z działalności rolniczej utrzymuje się wyłącznie 72,8% użytkowników, podczas gdy z całego zbioru indywidualnych gospodarstw rolnych tylko 45,5%. Ponad 90% gospodarstw produkujących na rynek to gospodarstwa o powierzchni 15 i więcej ha. Główną słabością rolnictwa jest rozdrobnienie struktury obszarowej gospodarstw (poza regionem północno-zachodnim), co uniemożliwia akumulację kapitału niezbędnego do podjęcia inwestycji mogących podnieść efektywność gospodarstw. Kolejną barierą rozwojową obszarów wiejskich stanowi słabo rozwinięta infrastruktura techniczna.

4. Korzyści z integracji dla rolnictwa

Agrobiznes w latach 2004-2006 zostanie zasilony kwotą ok. 7,2 mld euro, czyli ok. 29 mld zł z budżetu UE. Rocznie wsparcie wyniesie ok. 9,6 mld zł, czyli dwukrotnie więcej niż wydatki budżetowe w 2002 r., bez KRUS – Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego. Środki te będą przeznaczone na dopłaty bezpośrednie, rozwój wsi, fundusze strukturalne, interwencje rynkowe i subsydia eksportowe.

Można uznać, że 2004 r. był pierwszym rokiem od 7 lat, kiedy to wyraźnie wzrosły dochody rolnicze i to przede wszystkim dzięki przystąpieniu Polski do Unii Europejskiej. W tym roku relacje cen znacznie się poprawiły, a 14 mln gospodarstw mogło otrzymać dopłaty bezpośrednie. Już w maju 2004 r. (miesiąc integracji z Unią Europejską) eksport do Unii Europejskiej zwiększył się o 25%. Do połowy 2004 r. podpisano ponad 20 tys. umów o realizację funduszy w projekcie SAPARD. Sprawą przesądzoną wydaje się to, że w kolejnych latach w polskim agrobiznesie można będzie zauważyć pozytywne skutki wdrażania Planu rozwoju obszarów wiejskich i programów finansowych z funduszy strukturalnych (Mickiewicz, Trojanowski 2004).

Obawy, że polscy rolnicy nie poradzą sobie z wnioskami o unijne dopłaty bezpośrednie nie sprawdziły się, mimo że poziom nieprawidłowości powodujących sankcje u producenta rolnego w skali kraju wynosił 15,3% (jak wynika z danych Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa). Stwierdzony poziom nieprawidłowości, wynoszący 15%, nie ma bezpośredniego przełożenia na powierzchnie deklarowane. Różnica między powierzchnią deklarowaną a stwierdzoną podczas kontroli na miejscu inspekcji terenowej wynosi jedynie ok. 4,5% (Musiał 2004). Należy uznać za sukces złożenie prawie 1,4 mln wniosków o dopłaty bezpośrednie, obejmujące swoim zasięgiem prawie 13,7 mln ha UR (tab. 1).

Tabela 1. Liczba złożonych wniosków o płatności obszarowe oraz powierzchnia deklarowana w poszczególnych województwach – stan w dniu 31 grudnia 2004 r.

Województwo	Liczba wniosków		Powierzchnia deklarowana	Liczba wniosków – udział %		Powierzchnia deklarowana – udział %
	ogółem	w tym ONW		ogółem	w tym ONW	
Dolnośląskie	61 305	18 271	867 216,28	4,38	2,91	6,37
Kujawsko-pomorskie	69 580	27 895	1 021 081,05	4,97	4,44	7,50
Lubelskie	174 940	56 197	1 252 389,18	12,50	8,94	9,19
Lubuskie	20 522	13 658	355 815,08	1,47	2,17	2,61
Łódzkie	128 200	64 582	937 564,91	9,16	10,27	6,88
Małopolskie	130 834	48 828	487 314,94	9,35	7,77	3,58
Mazowieckie	206 082	113 471	1 803 010,58	14,72	18,05	13,24
Opolskie	30 179	6 143	495 878,30	2,16	0,98	3,64
Podkarpackie	119 565	38 662	493 119,91	8,54	6,15	3,62
Podlaskie	80 267	57 183	982 643,08	5,73	9,10	7,21
Pomorskie	39 288	19 654	697 753,42	2,81	3,13	5,12
Śląskie	53 115	15 535	325 704,83	3,79	2,47	2,39
Świętokrzyskie	91 931	34 035	482 393,84	6,57	5,41	3,54
Warmińsko-mazurskie	41 922	26 980	947 084,43	2,99	4,29	6,95
Wielkopolskie	122 856	70 759	1 682 539,84	8,78	11,26	12,35
Zachodniopomorskie	29 289	16 702	789 037,26	2,09	2,66	5,79
RAZEM	1 399 875	628 555	13 620 546,93	100,00	100,00	100,00

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych uzyskanych z Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa.

Rolnicy z gospodarstw wielkoobszarowych wskazują na niedociągnięcia, którymi było obiecanie dokonania wypłat dopłat bezpośrednich do końca 2004 r. Jak wynika z wywiadów przeprowadzonych wśród rolników posiadających gospodarstwa wielkoobszarowe, przyznanie w pierwszej kolejności dopłat dużej liczbie małych gospodarstw, a w drugiej kolejności gospodarstwom wielkoobszarowym spowodowało trudności w znalezieniu kapitału na bieżącą działalność w niektórych gospodarstwach woj. zachodniopomorskiego.

Na realizację Planu rozwoju obszarów wiejskich (PROW) w latach 2004-2006 przewiduje się wydatkować kwotę 3 592,4 mln euro, z czego środki unijne wyniosą 2 866, 4 mln euro, środki krajowe zaś – równowartość 726 mln euro. Polska wieś w ramach Sektorowego programu operacyjnego – restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich (SPO) może otrzymać w latach 2004-2006 wsparcie w wysokości 1 784,15 mln euro, z czego 1 192,68 mln euro będą stanowiły środki Unii Europejskiej, a 591,47 mln euro będzie pochodziło głównie z budżetu krajowego. Liczbę złożonych wniosków do programów przedstawiono w tab. 2.

Tabela 2. Liczba złożonych wniosków w ramach PROW i SPO – stan w dniu 15 stycznia 2005 r.

Rodzaj działania	Liczba złożonych wniosków	Ogólna kwota lub powierzchnia
Renty strukturalne	22 100	na kwotę ok. 32 mln zł
Dopłaty do ONW	628 555	na obszar ok. 6,5 mln ha
Ułatwienie startu młodym rolnikom	8 730	na kwotę 436,5 mln zł
Programy rolno-środowiskowe	5 700	-
Program zalesieniowy	2 213	-
Wsparcie inwestycji w gospodarstwach rolnych	5 100	-
Wsparcie na różnicowanie działalności rolniczej i zbliżonej do rolnictwa	542	-

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych uzyskanych z Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa.

Dane przedstawione w tab. 2 wskazują na zainteresowanie rolników środkami pomocowymi i chęć poprawy dochodowości gospodarstw oraz ich konkurencyjności. Nie można niestety na tym etapie określić poprawności składania wniosków, środków, jakie zostały przyznane, gdyż wnioski są dopiero rozpatrywane.

Integracja Polski z UE to nie tylko korzyści w otrzymywaniu środków pomocowych w ramach dopłat bezpośrednich oraz SPO i PROW, ale także wzrost cen produktów rolnych. Szybki wzrost cen produktów rolnych w pierwszych miesiącach integracji świadczy zarówno o konkurencyjności polskich produktów na rynku europejskim, o zaufaniu konsumentów unijnych do jakości i bezpieczeństwa polskich produktów, jak i o szybkim zintegrowaniu polskiego sektora rolno-żywnościowego z jednolitym rynkiem. Przejawem coraz wyższej konkurencyjności polskich produktów jest ich rosnący eksport na rynek unijny i na rynki trzecie. Niemniej oczekiwania, iż proces dostosowywania cen polskich do unijnych będzie procesem stopniowym nie sprawdziły się. Wzrost cen w pierwszych miesiącach po integracji spowodował zrównanie się poziomu cen w Polsce i w pozostałych krajach Unii Europejskiej. Mimo to, ceny w Polsce i tak są niższe aniżeli w większości krajów unijnych. Według Instytutu Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej nie musi to prowadzić do dalszego wzrostu cen, ich zróżnicowanie bowiem na jednolitym rynku jest powszechnym zjawiskiem. Przeciwno szybkiemu zwiększaniu się cen rolnych przemawia m.in. pozycja Polski jako eksportera netto tej grupy produktów na wspólnotowym rynku.

5. Podsumowanie

Wykorzystanie przez rolników i producentów rolnych możliwości zwiększenia dochodowości gospodarstw i przedsiębiorstw oraz poprawienia konkurencyjności jest obecnie sprawą pierwszorzędną. Jak pokazują wstępne dane dotyczące składania wniosków, rolnicy radzą sobie dobrze, mimo wysokiego poziomu trudności w wypełnianiu niezbędnych do uzyskania środków formularzy. Szczegółowe analizy pierwszych efektów członkostwa będzie jednak można przeprowadzić dopiero po roku od integracji. Niemniej należy dokonać wszelkich starań, aby rolnicy i producenci mogli w pełnym stopniu wykorzystać pomoc w ciągu najbliższych lat i tym samym poprawić poziom życia ludności wiejskiej.

Wykorzystanie funduszy wiąże się także z kosztami, które będą musieli ponieść rolnicy, wynikającymi z dostosowania obszarów wiejskich i wsi do standardów Unii Europejskiej.

Literatura

- Mickiewicz P., Trojanowski Z., *Uwarunkowania agrobiznesu po przystąpieniu Polski do Unii Europejskiej*, [w:] *Agrobiznes 2004. Sytuacja agrobiznesu w Polsce po przystąpieniu do Unii Europejskiej*, Prace Naukowe Akademii Ekonomicznej nr 1015, t. II, AE, Wrocław 2004, s. 69-79.
- Musiał I., *Wyniki kontroli na miejscu – 15,3 % nieprawidłowości*, komunikat rzecznika prasowego, Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa, Warszawa 2004.
- Plan rozwoju obszarów wiejskich na lata 2004-2006*, MRiRW, Warszawa 2004.
- Sektorowy program operacyjny „Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich”*, MRiRW, Warszawa 2004.
- Zmiana cen rolnych po akcesji do Unii Europejskiej – wstępne prognozy na najbliższe miesiące*, MRiRW, Warszawa 2004.

FIRST EFFECTS OF THE INTEGRATION WITH THE EUROPEAN UNION IN AGRICULTURE SECTOR

Summary

The paper presents effects of the first months of the integration for Polish agriculture and possibilities of farmer development for the next few years. Data used in this elaboration have been gathered from the Agency of Restructuring and Modernization of Agriculture and the Ministry of Agriculture. Additionally some investigations with farmers have been made.